

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญและยังเป็นสินค้าหลักของประเทศ ทั้งในลักษณะของสินค้าที่ผลิตขึ้นมาเพื่อสนองความจำเป็นในการดำรงชีวิตของคนในประเทศ และในลักษณะของสินค้าที่ส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศทั่วโลก ซึ่งนำรายได้เข้าประเทศในแต่ละปีมีมูลค่ามหาศาล ทำให้ประเทศไทยได้ขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวอันดับหนึ่งของโลก โดยข้าวของประเทศไทยกระจายไปยังประเทศต่างๆ มากกว่า 100 ประเทศ ตลาดส่งออกข้าวที่สำคัญของประเทศไทย ได้แก่ สหราชอาณาจักร สิงคโปร์ มาเลเซีย บรูไน อิหร่าน คูเวต ซาอุดีอาระเบีย แอฟริกาใต้ เซเนกัล สหรัฐอเมริกา แคนาดา¹ ซึ่งประเทศเหล่านี้เป็นประเทศที่ซื้อข้าวจากไทยเป็นประจำทุกปีในปริมาณมาก นอกจากนี้ยังมีประเทศต่างๆ กว่าอีก 10 ประเทศที่ทำกาารสั่งซื้อข้าวจากไทยแต่เป็นปริมาณที่ไม่แน่นอน ซึ่งปริมาณที่สั่งซื้อจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ข้าวของโลกและนโยบายรวมถึงเหตุการณ์ต่างๆ ภายในประเทศผู้นำเข้าในแต่ละปีด้วย ทั้งนี้ผลผลิตรวมและความต้องการใช้ข้าวเปลือกในปีการผลิต 2541/42 – 2544/45 แสดงได้ดังตารางหน้าถัดไป

---

¹ บริษัท บีเอสโคโนมิกส์ จำกัด, 2542. ตลาดส่งออกข้าวที่สำคัญของไทย. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.thai.foodmarketexchange.com/article.php?sid=13> [18 มิ.ย. 2544].

ตารางแสดงข้อมูลผลผลิตและความต้องการใช้ข้าวเปลือกในปีการผลิต 2541/42 – 2544/45

หน่วย : ล้านตันข้าวเปลือก

ผลผลิตและความต้องการใช้	ปี2541/42	ปี2542/43	ปี2543/44	ปี2544/45*
ผลผลิต โลก	585.760	607.451	591.005	585.059
ผลผลิต ไทย				
- นาปี	18.449	19.016	19.552	19.994
- นาปรัง	4.336	5.156	6.056	5.309
รวม	22.785	24.172	25.608	25.303
ความต้องการใช้ภายในประเทศ	13.389	13.600	14.163	14.330

*หมายเหตุ ตัวเลขในปี 2544/45 เป็นตัวเลขประมาณการ

ที่มา : สำนักวิจัยเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร กรมการค้าภายใน ธันวาคม 2544

จากการที่สำนักวิจัยเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร กรมการค้าภายใน ได้คาดการณ์แนวโน้มสถานการณ์ของข้าวเปลือกในปีการผลิต 2544/45 ประจำเดือนธันวาคม 2544² เมื่อเปรียบเทียบปริมาณผลผลิตและความต้องการใช้ของข้าวเปลือกระหว่างปีการผลิต 2544/45 และปีการผลิต 2543/44 พบว่า ผลผลิตโลกลดลงคิดเป็นร้อยละ 1.01 ผลผลิตไทยลดลงคิดเป็นร้อยละ 1.19 และความต้องการใช้ภายในประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.18 จากการที่คู่แข่งสำคัญในการส่งออกข้าวคือ ประเทศเวียดนาม พบปัญหาผลผลิตข้าวภายในประเทศขาดแคลน³ ซึ่งส่งผลดีต่อการส่งออกข้าวของประเทศไทย แต่ในส่วนของระดับราคาข้าวมีแนวโน้มจะทรงตัว ถึงแม้จะมีคำสั่งซื้อจากประเทศอินโดนีเซียและประเทศอิรักเพิ่มขึ้น แต่ประเทศอินเดียซึ่งเป็นคู่แข่งรายหนึ่งในการส่งออกข้าวได้มีการระบายสต็อกข้าวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีผลกระทบต่อราคาข้าวเปลือกภายในประเทศที่เกษตรกรจะได้รับ ทำให้มีแนวโน้มที่จะทรงตัวตามไปด้วย จึงไม่มุ่งใจให้เกษตรกรขยายพื้นที่การปลูกข้าว ส่งผลให้ปริมาณผลผลิตรวมภายในประเทศลดลงไป ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ปัญหาทางด้านราคาข้าวเปลือกที่มักจะเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี รวมถึงเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร และ

²สำนักวิจัยเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร, กรมการค้าภายใน. “รายงานภาวะสินค้าข้าวประจำเดือนธันวาคม 2544.”[ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.dit.go.th/agriculture/PPRice1.htm> (12 มกราคม 2545).

³บริษัท ฟิสโคเมนชั่น จำกัด. 2544, “สถานการณ์ตลาดข้าว.”[ระบบออนไลน์].แหล่งที่มา http://www.thai.fooqmarketexchange.com/rice/rice_market_select.php3 (12 มกราคม 2545).

เป็นการปรับปรุงประสิทธิภาพการตลาดให้ดีขึ้น เนื่องจากระบบการตลาดสินค้าเกษตรของประเทศไทยระบบกลไกราคายังทำงานไม่ได้ผล จากลักษณะตลาดมีการรวมศูนย์ (Centralization) ทำให้เกษตรกรไม่มีอำนาจทางเศรษฐกิจในการต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง และในด้านกายภาพทางการตลาดยังต้องมีการปรับปรุงแก้ไข โดยการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้เพื่อลดต้นทุนทางการตลาดอีกหลายประการ ดังนั้นรัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายด้านการตลาดสินค้าเกษตรโดยมุ่งเน้นให้มีการปรับปรุงโครงสร้างระบบตลาดสินค้าเกษตร เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวจึงได้มอบหมายให้กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ เป็นผู้ศึกษาแนวทางและดำเนินการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตรขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการปรับปรุงแก้ไขความไม่สมบูรณ์ของตลาด และก่อให้เกิดระบบการกำหนดราคาตามหลักความเสมอภาคของการกระจายรายได้ โดยปราศจากการแทรกแซงโดยตรงจากรัฐบาลในรูปแบบต่างๆ⁴ เมื่อการตลาดมีประสิทธิภาพก็จะนำไปสู่ระบบการกำหนดราคาที่เป็นธรรมโดยอาศัยกลไกตลาดเป็นตัวกำหนด อันจะช่วยกระตุ้นให้เกษตรกรพัฒนาการผลิตเพื่อการค้าและปรับปรุงคุณภาพสินค้าเกษตรให้ดีขึ้น ซึ่งจะช่วยเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านสินค้าเกษตรในตลาดโลกได้ ทำให้ปริมาณและมูลค่าการส่งออกของสินค้าเกษตรสูงขึ้นส่งผลดีต่อภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศ

ตลาดกลางสินค้าเกษตร เป็นสถานที่ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้ากัน⁵ ตลาดกลางสินค้าเกษตรจึงเป็นแหล่งเชื่อมโยงที่สำคัญทางด้านราคาที่จะช่วยให้ผู้ผลิต เกษตรกร ผู้ค้าและผู้บริโภคได้ทราบถึงภาวะการตลาดอย่างแท้จริง ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตร⁶ ได้แสดงไว้ในภาคผนวก 1

บริษัท เจ้าพระยาท่าเรือก้านทอง จำกัด⁷ เป็นบริษัทที่ดำเนินธุรกิจในรูปแบบของตลาดกลางข้าวเปลือก จัดตั้งขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2489 ณ อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ผู้ก่อตั้งคือ นายทรง องค์ชัยวัฒน์ มีการดำเนินงานครั้งแรกในรูปแบบของโรงสีข้าว โดยมีทำเลที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งหลังจากการสร้างเขื่อนเจ้าพระยาที่อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาทเสร็จเรียบร้อยแล้วน้ำเหนือเขื่อนก็จะเอ่อขึ้นมาถึงบริเวณนี้เท่านั้น ทำให้เรือแพสามารถสัญจรจาก

⁴ ศรีอร สมบูรณ์ทรัพย์, รายงานผลการวิจัยเรื่องระบบการตลาดข้าวในภาคกลางของประเทศไทย (กรุงเทพฯ : ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527), หน้า 1-2.

⁵ กรมการค้าภายใน, ตลาดสินค้าเกษตรและการพัฒนาที่นำมาใช้ในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : กองส่งเสริมและพัฒนาตลาด กรมการค้าภายใน, 2534), หน้า 1.

⁶ สุทธิชาติ อามาศย์หิน, “ความพึงพอใจของเกษตรกรในบริการตลาดข้าวของตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบล ในจังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2543, หน้า 23-24.

⁷ สัมภาษณ์ วาสนา อัครานุกรณ์ ผู้จัดการบริษัท เจ้าพระยาท่าเรือก้านทอง จำกัด (เก็บข้อมูลช่วงเดือนมกราคม 2544).

จุดนี้ไปทางใต้ใต้สะดวกตลอดปี พ่อค้าข้าวจากกรุงเทพฯ (ท่าเรือสามเสน) จากจังหวัดสุพรรณบุรี อโยธยา และอ่างทอง ฯลฯ ได้นำเรือขึ้นมารับซื้อข้าวเปลือกบริเวณอำเภอพยุหะคีรี โดยใช้แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีนเป็นเส้นทางหลัก มีข้าวเปลือกจากพ่อค้าและเกษตรกรในจังหวัด นครสวรรค์ รวมถึงจังหวัดต่างๆ ที่อยู่เหนือขึ้นไปจากนครสวรรค์ เช่น เชียงราย อุดรดิตถ์ สุโขทัย กำแพงเพชร ตาก พิจิตร พิษณุโลก เป็นต้น มาขนถ่ายข้าวเปลือกลงเรือในบริเวณนี้ เนื่องจากการขนส่งทางเรือมีค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าการขนส่งทางรถยนต์ ทำให้ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายสามารถลดต้นทุนทางการตลาดลงได้จึงทำให้ได้รับความนิยมจากผู้ซื้อและผู้ขายข้าวเปลือกมากขึ้นก้ำนันทรงจึงเริ่มกิจการท่าข้าวขึ้นโดยใช้ชื่อว่า ท่าข้าวก้ำนันทรง เพื่อให้เป็นสถานที่ที่นัดพบระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย โดยให้ผู้ซื้อและผู้ขายทำการตกลงและชำระเงินกันเองวิธีการนี้ทำให้ผู้ซื้อและผู้ขายมีอิสระคล่องตัวในการซื้อขายมากขึ้น ส่งผลให้ปริมาณข้าวเปลือกและจำนวนของผู้ซื้อขายในบริเวณท่าข้าวก้ำนันทรงเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งก่อให้เกิดอุปสรรคในการดำเนินงานขึ้นมากมาย เช่น การชำระเงินไม่ครบถ้วน อุปกรณ์อำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ เป็นต้น เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ก้ำนันทรงต้องทำการปรับปรุงแก้ไข โดยเปลี่ยนบทบาทตัวเองจากผู้ซื้อข้าวเปลือกมาเป็นผู้ให้บริการทางการเงิน การชั่งข้าว และจัดหาอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการดำเนินงานบางอย่างให้กับผู้ซื้อขายข้าวเปลือกรายอื่นแทน โดยปล่อยให้ผู้ซื้อผู้ขายข้าวเปลือกตกลงราคากันเอง ผู้บริหารท่าข้าวจะไม่เข้าไปร่วมประมวลด้วย แต่สำหรับการชำระเงินต้องผ่านทางท่าข้าวให้ท่าข้าวเป็นผู้ดำเนินการรับ-จ่ายเงินแทนผู้ซื้อและผู้ขาย เมื่อท่าข้าวเปิดบริการดังกล่าวทำให้สามารถขจัดปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ ต่อมาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) รัฐบาลโดยกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ มีนโยบายให้จัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตรขึ้นทั่วประเทศ และจากการดำเนินงานของท่าข้าวที่ตรงตามหลักเกณฑ์ของการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตร ทำให้ท่าข้าวก้ำนันทรงได้กลายเป็นตลาดกลางข้าวเปลือกโดยสมบูรณ์ ภายใต้การสนับสนุนจากกรมการค้าภายใน ยิ่งส่งผลทำให้ปริมาณข้าวเปลือกที่ทำการซื้อขายในบริเวณท่าข้าวก้ำนันทรงมากขึ้น ทำให้สถานที่ที่ใช้ในการซื้อขายคับแคบไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นในปี พ.ศ. 2535 ท่าข้าวก้ำนันทรงจึงได้ทำการย้ายทำเลที่ตั้งจากอำเภอพยุหะคีรี มาตั้งอยู่ที่สถานีขนส่งทางน้ำจังหวัดนครสวรรค์ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ และได้จดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัด โดยใช้ชื่อว่า บริษัท เจ้าพระยาท่าเรือก้ำนันทรง จำกัด ซึ่งมีผู้บริหารคนปัจจุบันคือ นางวาสนา อัครานุกัณฑ์ ดำรงตำแหน่งกรรมการผู้จัดการบริษัท โดยมีโครงสร้างการบริหารงานและรายละเอียดในการให้บริการของบริษัท ดังแสดงไว้ในภาคผนวก 1

ตลาดกลางทำข้าวกำนันทรงจะทำการซื้อขายข้าวเปลือกตลอดทั้งปี สำหรับช่วงที่ผลผลิตข้าวเปลือกออกมากจะอยู่ในช่วงเดือนมีนาคม – พฤษภาคม และช่วงเดือนสิงหาคม - ตุลาคม ส่วนในช่วงอื่นๆ ปริมาณผลผลิตก็จะน้อยลงไปตามลำดับ ในส่วนของการกำหนดราคาขาย การซื้อขายในตลาดกลางจะกระทำโดยการประมูลราคาโดยพิจารณาจากคุณภาพของข้าว ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดราคา คือ ราคาข้าวจากกรุงเทพฯซึ่งสะท้อนมาจากราคาข้าวที่ทำการส่งออกไปยังต่างประเทศ โดยผู้ทำการซื้อข้าวจะทำการสอบถามราคาจากผู้ส่งออก และหยงหรือนายหน้าค้าข้าว ก่อน ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวในกรุงเทพฯ จึงมีผลกระทบต่อราคาที่ทำการซื้อขายในตลาดกลางข้าวเปลือกทันที และมักจะมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันด้วย สำหรับในปี พ.ศ. 2543 มีปริมาณข้าวเปลือกที่ทำการซื้อขาย ณ ทำข้าวกำนันทรงประมาณ 450,000 ตัน⁸ ซึ่งปริมาณข้าวกว่าร้อยละ 80 ที่ทำการซื้อขาย ณ ทำข้าวกำนันทรงเป็นข้าวเปลือกที่ทำการส่งออกไปยังต่างประเทศ เนื่องจากผู้ซื้อจำนวนมากเป็นผู้ซื้อรายใหญ่และเป็นตัวแทนของโรงสีที่ทำการส่งออกข้าวเกือบทั้งหมด ทำให้เป็นที่ดึงดูดใจให้ผู้ขายจำนวนมากเข้ามาขายข้าวเปลือกที่ทำข้าวกำนันทรง จากการที่มีปริมาณข้าวเปลือกมากและมีการซื้อขายตกลงราคากันโดยเสรีจนทำให้เกิดราคายุติธรรม สำนักศึกษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้ใช้ราคาเฉลี่ยในแต่ละวันที่ทำการซื้อขาย ณ ทำข้าวกำนันทรง เป็นราคาหนึ่งที่ใช้ในการอ้างอิงเป็นราคาซื้อขายของข้าวเปลือกประจำวันสำหรับผู้ซื้อและผู้ขายในตลาดอื่นทั่วประเทศ จึงทำให้ตลาดกลางทำข้าวกำนันทรงเป็นตลาดกลางข้าวเปลือกที่เป็นที่รู้จักและมีความสำคัญอันดับต้นๆ ของประเทศไทย สำหรับรายได้ของบริษัทมาจากการให้บริการ 3 แบบกับลูกค้าภายในทำข้าวกำนันทรง คือ บริการชั่งข้าว บริการขนถ่ายข้าวเปลือก และบริการคลังสินค้า ซึ่งปริมาณของรายได้ขึ้นอยู่กับปริมาณข้าวที่ทำการซื้อขายในแต่ละวัน

ปัญหาที่พบคือ จากการคาดการณ์ของสำนักศึกษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตรถึงแนวโน้มของผลผลิตข้าวเปลือกรวมทั้งประเทศในปีการผลิต 2544/45 ลดลงจากปีการผลิต 2543/44 คิดเป็นร้อยละ 1.19⁹ ประกอบกับบริษัทมีคู่แข่งเพิ่มขึ้น จากการที่โรงสีข้าวในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดใกล้เคียงได้รับซื้อข้าวเปลือกเอง รวมถึงมีการเกิดขึ้นของทำข้าวที่มีรูปแบบการดำเนินงานคล้ายกับตลาดกลางสินค้าเกษตรมากขึ้น โดยจำนวนและทำเลที่ตั้งของทำข้าวและตลาดกลางข้าวเปลือกอื่นๆ ภายในจังหวัดนครสวรรค์ ได้แสดงไว้ในภาคผนวก ก ซึ่งทำให้บริษัทต้อง

⁸ สัมภาษณ์ วาสนา อัครานุรักษ์ ผู้จัดการบริษัท เจ้าพระยาท่าเรือ กำนันทรง จำกัด (เก็บข้อมูลช่วงเดือนมกราคม – ธันวาคม 2543).

⁹ สำนักศึกษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร. กรมการค้าภายใน, “รายงานภาวะสินค้าข้าวประจำเดือนธันวาคม 2544.”[ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.dit.go.th/agriculture/PPRice1.htm> (12 มกราคม 2545).

ประสบกับภาวะการแข่งขันที่สูงขึ้นซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้ของบริษัท ดังนั้นเพื่อรักษาจำนวนผู้ใช้บริการรายเดิมและเพิ่มจำนวนผู้ใช้บริการรายใหม่ เพื่อให้ตลาดกลางทำข้าวก้านั้นทรงกลายเป็นตลาดกลางระดับภูมิภาคอย่างสมบูรณ์แบบ รวมถึงมีการพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินงานจนกลายเป็นตลาดกลางข้าวเปลือกระดับประเทศในอนาคตได้ ผู้ศึกษาจึงเกิดความสนใจเข้ามาทำการศึกษาความคิดเห็นของผู้ใช้บริการของตลาดกลางข้าวเปลือก บริษัทเจ้าพระยาทำเรือก้านั้นทรง จำกัด เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นของผู้ใช้บริการและปัญหาในการใช้บริการของบริษัท ผลการศึกษาอาจใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและดำเนินการปรับปรุงงานบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้ใช้บริการของตลาดกลางข้าวเปลือกบริษัท เจ้าพระยาทำเรือก้านั้นทรง จำกัด
2. เพื่อศึกษาปัญหาการใช้บริการของผู้ใช้บริการของตลาดกลางข้าวเปลือก บริษัท เจ้าพระยาทำเรือก้านั้นทรง จำกัด

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้ทราบความคิดเห็นของผู้ใช้บริการของตลาดกลางข้าวเปลือกบริษัท เจ้าพระยาทำเรือก้านั้นทรง จำกัด
2. ทำให้ทราบถึงปัญหาการใช้บริการของผู้ใช้บริการของตลาดกลางข้าวเปลือกบริษัท เจ้าพระยาทำเรือก้านั้นทรง จำกัด
3. เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการนำไปเป็นแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหา และปรับปรุงการให้บริการของบริษัท เจ้าพระยาทำเรือก้านั้นทรง จำกัด